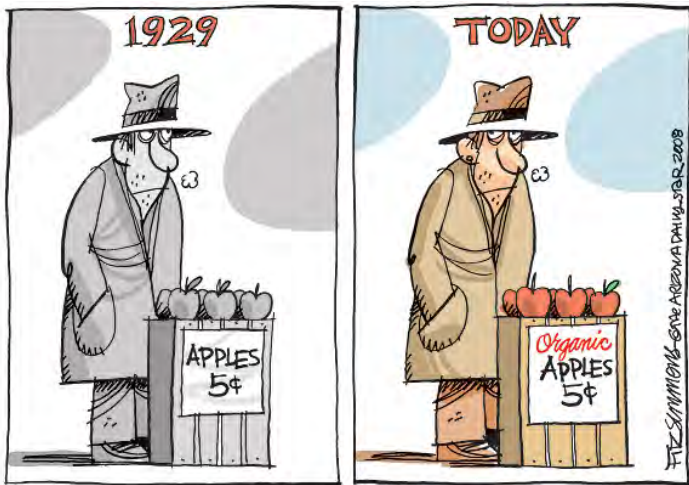

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

Παγκόσμια οικονομική κρίση

Το τέλος του δρόμου;

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 2009

Παγκόσμια οικονομική κρίση

Το τέλος του δρόμου;

«Πολύ συχνά μεταξύ μιας ιστορικής περιόδου και της επόμενης, δέκα χρόνια μπορεί ξαφνικά να είναι αρκετά για να αποκαλύψουν τις αντιθέσεις ενός ολόκληρου αιώνα»¹.

Κάτι ανάλογο εξελίσσεται σήμερα, όπου με ένα δραματικό τρόπο, μέσα σε ένα συμπιεσμένο χρονικό διάστημα ενός περίπου χρόνου, από την κρίση στα ακίνητα των ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 μέχρι την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κατάρρευση τον Σεπτέμβρη του 2008, βγαίνουν στην επιφάνεια όλες οι αντιθέσεις, αλλά και αντιφάσεις, που ήταν κρυμμένες μέσα στην καπιταλιστική ανάπτυξη των τελευταίων τριών δεκαετιών.

Ζούμε στην εποχή των αρνητικών οικονομικών ρεκόρ, την εποχή όπου το χρέος της μεγαλύτερης οικονομίας του κόσμου είναι χωρίς προηγούμενο, όπως χωρίς προηγούμενο είναι και τα ελλείμματα στους προϋπολογισμούς. Το μεγαλύτερο ρεκόρ όμως πρέπει να θεωρείται η ταχύτητα και η ορμή με την οποία, μέσα σε διάστημα ημερών και εβδομάδων, ένα αμερικάνικο φαινόμενο απόκτησε παγκόσμιες διαστάσεις. Λίγες μόνο μέρες μετά την κατάρρευση της 29^{ης} του Σεπτέμβρη του 2008 στις ΗΠΑ, η κρίση είχε γίνει παγκόσμιο φαινόμενο καταγράφοντας απώλειες δισεκατομμυρίων σε μετοχές και γενικά περιουσιακά στοιχεία, προκαλώντας

¹ Ταινία του Gillo Pontecorvo, “Bur”

πρωτεύσεις και πάγωμα του τραπεζικού δανεισμού σε παγκόσμια κλίμακα.

Ένα σχεδόν χρόνο από το ξέσπασμα της κρίσης τα στοιχεία που συσσωρεύτηκαν είναι συντριπτικά και καταθλιπτικά. Παρ' όλες τις δηλώσεις των τελευταίων μηνών για ενδείξεις ότι η κρίση πλησιάζει στο τέλος της ή ότι τουλάχιστον μειώνονται οι ρυθμοί επιδείνωσης, τα πραγματικά μεγέθη δείχνουν ένα τρομακτικό αδιέξοδο και προδιαγράφουν ακόμα μεγαλύτερες καταρρεύσεις στο άμεσο μέλλον.

Ποια είναι η εικόνα.

Η κρίση υπερπαραγωγής που εντόπισε ο Μαρξ εμφανίζεται και σήμερα σαν κρίση πληθώρας απραγματοποίητων δυνατοτήτων: Τεράστιες ποσότητες προϊόντων που παραμένουν απούλητα διότι ο κόσμος είναι πολύ φτωχός για να τα αγοράσει, παγκόσμια φτώχεια και τεράστιες ανάγκες την ίδια ώρα που υπάρχουν πολύ λίγες δυνατότητες κερδοφόρων επενδύσεων, πολλές και τεράστιες τράπεζες με δυνατότητα χρηματοδότησης κάθε έργου σε κάθε γωνιά του πλανήτη και ταυτόχρονα έλλειψη ρευστότητας. Η αντίφαση των τεράστιων δυνατοτήτων για παραγωγή που συνδυάζονται με το ξεκίνημα παγκόσμιας κρίσης αντί άνθισης, δυστυχίας και επιταχυνόμενους ρυθμούς παγκόσμιας φτώχειας αντί ευημερίας, καταγράφει σε αυτή την ιστορική περίοδο τον παραλογοισμό της βάσης πάνω στην οποία λειτουργεί ο παγκόσμιος καπιταλισμός.

Ο καπιταλισμός καταδικάζεται ακόμα κι αν κάποιος δει τον ρόλο του, τις ευθύνες του απλά με τον τρόπο που τοποθέτησε το ζήτημα ο Milton Friedman, ένας από τους πιο ωμούς απολογητές του συστήματος και κατ'εξοχήν ίσως θεωρητικός της απόλυτα ελεύθερης αγοράς: «Η μόνη ευθύνη μιας εταιρείας είναι να αυξήσει τα κέρδη των μετόχων της»²

Δεν υπάρχουν πια κέρδη. Μόνο ατέλειωτο χάος που καλείται η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ, αλλά και οι άλλες κυβερνήσεις στον κόσμο να διαχειριστούν.

² Is a major war a possibility in 2009? The historical antecedents, by Dr Frederic F. Clairmont

Αυτή είναι η φάση στην οποία έχει μπει από το περασμένο φθινόπωρο η παγκόσμια οικονομία, όπου το ένα πρόβλημα τροφοδοτεί το άλλο, η μια αρνητική εξέλιξη την άλλη, φέρνοντας μέσα στην πορεία που εξελίσσεται ολοένα και πιο κοντά όλες τις καταστροφικές της δυνατότητες.

Οι ιδιοκτήτες κατοικίας είδαν την περιουσία τους στις ΗΠΑ να χάνει κατά μέσο όρο το ένα τρίτο της αξίας της, οι απώλειες κατοικίας αυξάνονται, αυξάνοντας με ένα δραματικό τρόπο τα αδιάθετα σπίτια, στοιχείο που αυξάνει την ανεργία που με την σειρά της ενισχύει τους αυξανόμενους ρυθμούς απώλειας κατοικίας.

Στη χωρίς προηγούμενο παγκοσμιοποίηση της οικονομίας την εποχή που ζούμε, οι πιο πάνω παράγοντες τροφοδοτούν αρνητικά και το εμπορικό πλεόνασμα της Κίνας. Ένα πλεόνασμα που αποτελούσε την κύρια πηγή από την οποία αντλούσε ρευστό η αμερικάνικη οικονομία, πουλώντας *American treasuries* αλλά και τα περιβόητα *securities*, που έχουν τώρα πια γίνει *toxic assets*, για να χρηματοδοτηθεί η φούσκα στα ακίνητα, που έμπαιναν υποθήκη ξανά και ξανά για να ενισχυθεί η κατανάλωση στις ΗΠΑ. Μια κατανάλωση που απορροφούσε κινέζικες εισαγωγές και δημιουργούσε έτσι, μαζί με άλλα, και το πλεόνασμα της Κίνας από την οποία αντλούσε ρευστό η αμερικανική οικονομία. Ξανά φαύλος κύκλος.

Την ίδια στιγμή οι τιμές πέφτουν, θα εξηγήσει ο John Bellamy Foster στο βιβλίο του “*The Great Financial crisis*”, και οι άνθρωποι που χρεώθηκαν μέσα στο παραλήρημα της εποχής της ανόδου, τώρα πουλούν τα

περιουσιακά τους στοιχεία για να εξοφλήσουν τα χρέη τους. Οι χαμηλότερες τιμές όμως σημαίνουν ότι το υπόλοιπο του χρέους θα πρέπει να πληρωθεί με δολάρια μεγαλύτερης αξίας από αυτά που δανείστηκαν, πράγμα που δεν θα μπορέσουν όλοι να κάνουν με αποτέλεσμα μεγαλύτερες χρεοκοπίες, που πάλιν θα σπρώξουν προς χαμηλότερες τιμές και να ένας ακόμα φαύλος κύκλος.³

Έτσι φυσικά λειτουργεί η καπιταλιστική οικονομία, αυτός είναι ο χαρακτήρας της καπιταλιστικής αγοράς της οποίας οι μηχανισμοί,

«...όχι μόνο δεν την ρυθμίζονται αυτόματα σε περιόδους κρίσεων, αλλά αποτελούν αυτοκαταστροφικούς μηχανισμούς που οδηγούν στο χάος»⁴

Ένα χάος από το οποίο όσες φορές κατάφερε η καπιταλιστική οικονομία να βγει, το έκανε με την παρέμβαση του κράτους, με ρυθμίσεις στα επιτόκια και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, με διοχέτευση ρευστού από τις εισπράξεις από τους φορολογουμένους.

Αυτή την φορά όμως τα πράγματα είναι πολύ πιο δύσκολα. Τα μεγέθη είναι τεράστια, οι ανισορροπίες που μαζεύτηκαν μέσα από τις προηγούμενες κρίσεις όπως αυτή των *dotcom* στα τέλη της χιλιετίας και πάνω από όλα αυτή του 1973-74, κάνουν την κατάσταση αδύνατη. Οι μόνες επιλογές που θα μπορούσαν να υπάρξουν είναι αυτές της δημιουργίας νέων χρεών και τύπωσης χρήματος. Αυτές όμως είναι ήδη καμένα χαρτιά διότι τα

³ Interview with John Bellamy Foster, by Mike Whitney, 27.2.2009

⁴ Η ελεύθερη αγορά σε άτακτη υποχώρηση, Νοέμβριος 2008.

τεράστια χρέη που υπάρχουν και η χωρίς προηγούμενο κυκλοφορία χρήματος και χρηματικών προϊόντων είναι κεντρικές αιτίες της σημερινής κρίσης.

Οι πρώτες ενδείξεις αδιεξόδων του 1973-74

Η κατάρρευση του αμερικάνικου χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι ένδειξη βαθύτερης κρίσης του καπιταλιστικού συστήματος σε παγκόσμια κλίμακα, αποτέλεσμα βαθιών αντιφάσεων, η εξήγηση των οποίων μπορεί να αναζητηθεί στη βασική ανάλυση της μαρξιστικής θεωρίας.

Η κρίση αυτή εμφανίστηκε και υπάρχει από την εποχή της ονομαζόμενης πετρελαϊκής κρίσης του 1974. Μια κρίση που ξεπεράστηκε πρόσκαιρα και μερικά με το χρηματιστηριακό κεφάλαιο να παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Και είναι ακριβώς σε αυτό το ρόλο του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος στην αντιμετώπιση της κρίσης τότε, που πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια της σημερινής κατάρρευσής του.

Η μεταπολεμική ανάπτυξη έγινε κατορθωτή πάνω στις καταστροφές του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Υπήρχε τεράστια δουλειά ανοικοδόμησης να συντελεστεί, κάτι που έδωσε στο παγκόσμιο σύστημα νέα ευκαιρία ανάκαμψης. Και εκείνη η περίοδος, όπως και αυτή των τελευταίων τριών δεκαετιών, προπαγανδίστηκε ως απόδειξη ότι ο καπιταλισμός λειτουργούσε πια χωρίς προβλήματα και αντιφάσεις. Τίποτα όμως δεν βρισκόταν πιο μακριά από την αλήθεια.

Την ίδια στιγμή που στα οικονομικά επιτελεία γιόρταζαν την επίτευξη μιας αδιασάλευτης και σταθερής οικονομικής ανάπτυξης, η παγκόσμια οικονομία ετοίμαζε μια μεγάλη έκπληξη. Όπως αναφέρει ο ακαδημαϊκός Ρόμπερτ Μπρένερ στο εκπληκτικά πλούσιο

από άποψη στοιχείων βιβλίο “*The Economics of Global Turbulence*”,

“Μεταξύ του 1965 και του 1973 παραγωγοί από όλα τα μπλοκ (ΗΠΑ, Ευρώπη και Ιαπωνία) μπήκαν σε έντονο ανταγωνισμό, που πιέζοντας έντονα τις τιμές προς τα κάτω το έκαναν αδύνατο για ήδη υπάρχουσες μεγάλες επενδύσεις σταθερού κεφαλαίου να κρατήσουν την αξία τους»,

σπρώχνοντας απότομα την γενική κερδοφορία στην μεταποιητική κύρια βιομηχανία προς τα κάτω.

«Το αποτέλεσμα ήταν, σε ένα εξαιρετικά μικρό χρονικό διάστημα (*breathhtaking short space of time*) να σπρώξουν την παγκόσμια οικονομία από μακρά άνθηση σε μακρά ύφεση (*downturn*)»⁵

Από αυτή τη λογική δεν μπορεί να ξεφύγει το σύστημα όσο υπάρχουν εθνικά μπλοκ που ανταγωνίζονται για κυριαρχία στη διεθνή αγορά. Η ανάγκη για ολοένα μικρότερα κόστη παραγωγής επιβάλλουν εισαγωγή σταθερού κεφαλαίου, όχι μόνο χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη επενδύσεων σε παλαιότερη τεχνολογία, αλλά απειλώντας τα κέρδη και την ίδια την ύπαρξη αυτής της τεχνολογίας. Το αποτέλεσμα είναι ένας φοβερός πλεονασμός παραγωγικών δυνατοτήτων (*over-capacity*), αδυναμία αποκατάστασης πολλών αρχικών επενδύσεων και συνεπακόλουθα μείωση της κερδοφορίας.

Έτσι η δεκαετία του 1970 έβαλε οριστικό τέλος στα ψηλά ποσοστά κέρδους που ο ανεπτυγμένος καπιταλισμός

⁵ Το ίδιο, σελ xxι

πέτυχε την μεταπολεμική περίοδο. Μόνο στις ΗΠΑ, την περίοδο

«μεταξύ 1965-1973 το ποσοστό κέρδους της βιομηχανίας έπεσε κατά 40.9%»⁶

Στην αντίφαση που εντοπίζεται πιο πάνω θα πρέπει να προστεθούν και άλλες, με κύρια τη βασική αντίφαση του καπιταλιστικού συστήματος που πρώτος εντόπισε ο Μαρξ, την δημιουργία δηλαδή ολοένα και πιο μεγάλων και μεγαλύτερης αξίας μέσων παραγωγής στο κέντρο, στις μητροπόλεις, από την μια, και φτώχειας στην περιφέρεια από την άλλη, που καταδικάζουν τη καπιταλιστική οικονομία σε κάθε ιστορική περίοδο. Ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες η διαδικασία συγκεντροποίησης του κεφαλαίου και δημιουργίας μονοπωλίων, όλα σχεδόν στα χέρια του χρηματιστηριακού κεφαλαίου, έκανε την κατανομή εισοδήματος πιο άνιση από ότι ποτέ προηγουμένως. Αυτή η ολοένα αυξανόμενη ανισότητα περιόριζε ολοένα και περισσότερο την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων σε σχέση με τις παραγωγικές δυνατότητες του συστήματος.

Αυτές οι αντιφάσεις αφού συσσωρεύτηκαν τότε, την περίοδο της ανάπτυξης μετά τον Δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, όπως συσσωρεύτηκαν και την περίοδο που οδήγησε στην σημερινή κρίση, εκδηλώθηκαν σαν χιονοστιβάδα που δημιούργησε τεράστιες επιπλοκές στο παγκόσμιο σύστημα. Οι ιδιωτικές επενδύσεις μειώνονταν, η ανεργία αυξανόταν και όλα τα κρατικά μέτρα χρηματοδοτήσεων κάθε μορφής οδηγούσαν σε

⁶ Robert Brenner *“The Economics of Global Turbulence”*, σελ 101

αύξηση του πληθωρισμού αντί σε δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η συνεχής αύξηση των τιμών, ο πληθωρισμός, γινόταν σταδιακά το κύριο σύμπτωμα αυτής της κρίσης και δημιουργούσε μεγάλα προβλήματα στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές, συμπιέζε τα κέρδη ακόμα περισσότερο και, ταυτόχρονα, ροκάνιζε την αξία τεράστιων περιουσιών που ήταν επενδυμένες σε χρηματιστικά περιουσιακά στοιχεία (μετοχές).

Ήταν ακριβώς σε αυτή τη νέα κατάσταση που η νεοφιλελεύθερη πολιτική φαινόταν να μπορεί να δώσει διέξοδο και λύσεις στα προβλήματα που είχαν συσσωρευτεί. Σύμφωνα με την επίσημη άποψη,

*«Η πτώση της κερδοφορίας ήταν αποτέλεσμα της πιο γοργής αύξησης των μισθών από ό'τι της παραγωγικότητας».*⁷

Έτσι, η αστική τάξη σε παγκόσμιο επίπεδο μπήκε στην αντεπίθεση, όχι από μίαν ιδιαίτερη κακία όπως θα αναφέρει ο Λένιν στο βιβλίο του *«Ιμπεριαλισμός Ανώτατο Στάδιο του Καπιταλισμού»* αλλά για να στηρίξει τα κέρδη της, το σύστημά της, την ίδια την ύπαρξή της.

«Κάτω από την καθοδήγηση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας της Αμερικής, οι χρηματιστικές αγορές χρησιμοποίησαν πολύ ψηλά επιτόκια για να ανεβάσουν την ανεργία (μέσα από μείωση των δανείων και συνεπώς των επενδύσεων) για να νικήσουν την μαχητικότητα των συνδικάτων και να μειώσουν τις δαπάνες των δημοσίων επιδομάτων

⁷ Robert Brenner *“The Economics of Global Turbulence”*, σελ 101

στην αρχή της δεκαετίας του 1980 – όλα όσα είχαν γίνει αντιληπτά σαν η πηγή των δυσκολιών που υπήρχαν για έλεγχο της κερδοφορίας και του πληθωρισμού της προηγούμενης δεκαετίας»⁸

«Σχεδόν παντού, οι εργοδότες επιτέθηκαν στα συνδικάτα, σε ορισμένες περιπτώσεις -πιο αξιοσημείωτα στις ΗΠΑ- σακατεύοντάς τα βαθεία»⁹

Η νίκη πάνω στα συνδικάτα που συνόδευε την αύξηση της ανεργίας σήμαινε κύρια κτύπημα των μεροκαμάτων που από τότε έχουν καθοδική πορεία σε όλο τον ανεπτυγμένο κόσμο. Στις ΗΠΑ αυτή η πολιτική συνδυάστηκε και με απο-επένδυση στη βιομηχανική παραγωγή της χώρας και την επένδυση σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία με μεροκάματα πείνας. Με αυτό ακριβώς τον τρόπο οι μεγάλες βιομηχανίες των ΗΠΑ, αλλά και του υπόλοιπου καπιταλιστικού κόσμου, αποκατάστησαν τη δυνατότητα για ψηλά κέρδη για την κάθε ατομική επιχείρηση. Ή έτσι νόμισαν...

Εκεί όμως που νόμισαν ότι έδωσαν μια πραγματική λύση, απλώς πρόσθεσαν ένα νέο πραγματικό πρόβλημα. Προσπαθώντας να αποκαταστήσουν τη δυνατότητα κέρδους της κάθε ατομικής επιχείρησης μέσα από τη συρρίκνωση των μεροκαμάτων, συρρίκνωναν ταυτόχρονα την αγοραστική δύναμη των εργαζομένων, την αγοραστική δύναμη του μεγαλύτερου μέρους της

⁸ «From Global Finance to the Nationalization of the Banks: Eight Thesis on the Economic Crisis», by Prof Leo Panitch and Prof Sam Gindin, Global Research.

⁹ Robert Brenner *“The Economics of Global Turbulence”*, σελ 146

κοινωνίας. Ένα καινούργιο μεγάλο πρόβλημα ζητούσε την «λύση» του.

Οι μηχανισμοί ενίσχυσης της ζήτησης

Αυτή η παγκόσμια συντονισμένη δράση του χρηματιστικού κεφαλαίου υποβοηθήθηκε από εξελίξεις που και πάλιν είχαν την ρίζα τους στην δεκαετία του 1970. Όταν την πρωτοχρονιά του 1974 οι Ηνωμένες Πολιτείες καταργούσαν όλους τους περιορισμούς στις διεθνείς κινήσεις κεφαλαίων, ακολουθώντας ανάλογη κίνηση που είχαν κάνει το 1973 ο Καναδάς, η Γερμανία και η Ελβετία, άνοιγαν μια νέα εποχή. Μια εποχή που η ελευθερία κίνησης κεφαλαίων σε συνδυασμό με την κατάργηση των σταθερών ισοτιμιών μεταξύ των διαφόρων νομισμάτων που μπήκε ήδη σε εφαρμογή από το 1971, θα άλλαζε δραματικά τις λειτουργίες του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, θα έδινε τη δυνατότητα στις τράπεζες και γενικά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αποκαταστήσουν τα μειωμένα μεροκάματα και την χαμένη ζήτηση μέσα από δανεισμό και πολύπλοκες χρηματιστικές λειτουργίες και να μετατραπούν – λόγω ακριβώς αυτού του ρόλου «σωτήρα» – σε ρυθμιστή της τύχης του πλανήτη όσο ποτέ προηγουμένως.

Το διεθνές χρηματιστικό κεφάλαιο μπορούσε πια απρόσκοπτα να διεισδύσει παντού. Νέες τεράστιες δυνατότητες έκαναν την εμφάνισή τους. Νέες δυνατότητες για τον παγκόσμιο καπιταλισμό αλλά και νέοι κίνδυνοι.

Κίνδυνοι που μέχρι το 1971 επωμιζονταν τα κράτη μέσα από τη σταθερή σχέση των νομισμάτων είχαν τώρα πια ιδιωτικοποιηθεί. Οι διεθνείς συναλλαγές έγιναν επισημαίες, αυτό που σήμερα αγοράζεις στις διεθνείς αγορές δεν ήξερες πόσα θα το πλήρωνες αύριο μέσα σε ένα κόσμο με απρόβλεπτες ισοτιμίες νομισμάτων.

Όπως όμως συμβαίνει στην αγορά, κάθε πηγή αστάθειας είναι *εν δυνάμει* πηγή κέρδους. Όσο μεγαλύτερη η αστάθεια και το ρίσκο, τόσο μεγαλύτερη η δυνατότητα κέρδους. Η πώληση δολαρίων και αγορά μάρκων, που θα χρησιμοποιούνταν μετά για αγορά γιαπωνέζικου γιεν, για να κλείσει ο κύκλος με την αγορά δολαρίων και πάλι, μπορούσε να καταλήξει σε μεγάλα κέρδη ή και ζημιές μέσα από την ύπαρξη ανισοσκελιών στις ισοτιμίες των διαφόρων νομισμάτων.

Έτσι,

«Η ανάπτυξη ασφαλισμένων χρηματοπιστωτικών αγορών και η διεθνοποίηση του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος επέτρεψε την αυτασφάλιση (hedging) και διάχυση (spreading) του κινδύνου που συνδεόταν με την παγκόσμια ανάπτυξη των επενδύσεων, της παραγωγής και του εμπορίου. Αυτό παρείχε ασφάλιση του κινδύνου¹⁰ σε μια πολύπλοκη παγκόσμια οικονομία, χωρίς την οποία η καπιταλιστική συσσώρευση θα ήταν σημαντικά περιορισμένη»¹¹

Και ακριβώς εδώ πρέπει να εντοπιστεί ένα σημείο κλειδί στο οποίο θα δοθεί ακόμα περισσότερη σημασία στη συνέχεια: *«...η καπιταλιστική συσσώρευση θα ήταν διαφορετικά σημαντικά περιορισμένη», με το*

¹⁰ Όπως παρέχεται ασφάλεια πυρός, ζωής κλπ, έτσι παρεχόταν και ασφάλεια που να καλύπτει τους κινδύνους που συνεπαγόταν η διεθνής οικονομική δραστηριότητα.

¹¹ «From Global Finance to the Nationalization of the Banks: Eight Theses on the Economic Crisis», by Prof Leo Panitch and Prof Sam Gindin, Global Research.

καπιταλιστικό σύστημα να αντιμετωπίζει πολύ μεγαλύτερα επίπεδα ανεργίας, να προσφέρει σημαντικά χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο, με όλη την κοινωνική αστάθεια και αναταραχή που αυτά θα συνεπάγονταν, αν δεν είχε επέλθει *«η ανάπτυξη ασφαλισμένων χρηματοπιστωτικών αγορών και η διεθνοποίηση του Αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος...»*. Και αν δεν είχε αυτή συνοδευτεί με την επίθεση ενάντια στις κατακτήσεις των εργαζομένων και τα μεροκάματα, που αν και δεν ήταν το κύριο πρόβλημα του διεθνούς καπιταλισμού όπως θα δείξουμε στην συνέχεια, ήταν παρόλα αυτά το μόνο πρόβλημα στο οποίο θα μπορούσαν να δώσουν «λύση» χωρίς να καταργούν το σύστημά τους.

Η νεοφιλελεύθερη πορεία με όσα την συνόδευαν (παράγωγα, διεθνής τζόγος του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, δυνατότητα πράξεων εντελώς στα σκοτεινά, έξω από κάθε κανονισμό και επιτήρηση) δεν ήταν αποτέλεσμα της απληστίας του μεγάλου κεφαλαίου που αν δεν υπήρχε θα μπορούσε να ακολουθηθεί μια άλλη πορεία. Ήταν οι παράπλευρες απώλειες για την κοινωνία σε μια πορεία που ήταν μονόδρομος, προκειμένου να διατηρηθεί στη ζωή το καπιταλιστικό σύστημα μέσα από τα νέα δεδομένα που έφερε η δεκαετία του 1970. Ήταν η επιπλέον ανταμοιβή του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου για το ρόλο που έπαιξε στη διάσωση του συστήματος.

“Στην πραγματικότητα όλα αυτά τα εσωτερικά μέτρα μείωσης του κόστους, νεοφιλελευθερισμός και παγκοσμιοποίηση... αποτελούν μια ολοένα και περισσότερο φρενήρη προσπάθεια να

αντιμετωπιστούν τα διαβρωτικά και συνεχιζόμενα προβλήματα μείωσης της κερδοφορίας»¹²

Το χρηματιστικό κεφάλαιο είχε ξεκινήσει να δυναστεύει την κοινωνία σε βάθος και πλάτος απρόβλεπτο λίγα χρόνια πριν. Στο επίπεδο της οικονομίας το φαινόμενο που παρακολουθήσαμε ήταν,

«...η αποσύνθεση ή τουλάχιστον η αργή διάλυση της βιομηχανίας και της βιομηχανικής παραγωγής στη μητρόπολη και η αντίστοιχη άνοδος της κυκλοφορίας του χρήματος – αυτό που θα ονομάζαμε κουλτούρα της κυκλοφορίας.»¹³

«Μετάφεραν κεφάλαια έξω από τις ψηλού κόστους και χαμηλής κερδοφορίας γραμμές της μεταποιητικής βιομηχανίας, ειδικά στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και στράφηκαν ολοένα και περισσότερο στην κερδοσκοπία»¹⁴

Αυτές τις εξελίξεις δεν τόλμησε καμιά κυβέρνηση αλλά και καμιά πολιτική δύναμη, δεξιά ή αριστερή να σχολιάσει. Για πρώτη φορά στην ιστορία το χρήμα είχε ξεφύγει από τον κρατικό έλεγχο και βρισκόταν στη δικαιοδοσία ιδιωτικών τραπεζών και χρηματοπιστωτικών οργανισμών που

«δεν αναγνωρίζουν εθνικά σύνορα, δεν συμμορφώνονται με κανένα κανονισμό, δεν δέχονται κανένα νόμο εκτός το νόμο της δύναμης

¹² Robert Brenner “*The Economics of Global Turbulence*”, σελ χι

¹³ Edward LiPuma and Benjamin Lee, “Financial Derivatives and the Globalization of Risk, *Πρόλογος*”

¹⁴ Robert Brenner “*The Economics of Global Turbulence*”, σελ xxii

του χρήματος και επιβάλλουν σκληρή δικαιοσύνη ενάντια σε αυτούς που παραβιάζουν τους νόμους της αγοράς.»¹⁵

Έχοντας τη στήριξη του μόνου κράτους που έλεγχε το παιγνίδι, του μόνου κράτους του οποίου το υπουργείο οικονομικών έχει το δικαίωμα βέτο στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, του μόνου κράτους του οποίου ο στρατός σκορπισμένος σε ολόκληρο τον πλανήτη εγγυούταν την απρόσκοπτη λειτουργία του ιμπεριαλιστικού μηχανισμού εκμετάλλευσης, δηλαδή του κράτους των ΗΠΑ, οι ιδιωτικές τραπεζες και χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί καθόρισαν τους κανόνες του παιγνιδιού. Καθόριζαν σε πια χώρα το επόμενο πρωί θα άφηναν ρημαγμένο νόμισμα και οικονομία μέσα από μια απότομη έξοδο κεφαλαίων, σε ποια χώρα χιλιάδες και εκατομμύρια άνθρωποι θα έχαναν το δικαίωμα στην εργασία από τη μια στιγμή στην άλλη, όπως έγινε στη γειτονική μας Τουρκία το 2001.

Ο αναβαθμισμένος ρόλος του χρηματιστικού κεφαλαίου πάνω σε παγκόσμια κλίμακα, μαζί με τις επινοήσεις ολοένα και περισσότερων πολύπλοκων χρηματιστικών προϊόντων (παραγώγων) και τη μόχλευση (*leverage*) που αύξανε συνεχώς την αναλογία πίστωσης και κεφαλαιουχικής βάσης (με το ίδιο ποσό να διατηρείται στα ταμεία τους, οι τράπεζες διεύρυναν ολοένα και περισσότερο το δανεισμό), δημιούργησαν μια νέα πραγματικότητα στον ανεπτυγμένο κόσμο.

Αυτή η νέα πραγματικότητα έδωσε μια τρομακτική ώθηση των πράξεων σε συνάλλαγμα (απλό, σκέτο χρήμα)

¹⁵ Gregory Milman, “Around the world on a trillion dollars a day”

που ενώ το 1973 κυμαίνονταν μεταξύ 10 και 20 δις δολαρίων την ημέρα, και η αναλογία τους σε σχέση με το παγκόσμιο εμπόριο ήταν 2 προς 1, το 1995 ο όγκος σε συνάλλαγμα ανέβηκε στα 1260 δις δολάρια και η αναλογία σε σχέση με το παγκόσμιο εμπόριο σε 70 προς 1. Έτσι από τότε κιόλας το ποσό της απίστευτης αυτής εξέλιξης ήταν ίσο με την συνολική αξία των επίσημων αποθεμάτων σε χρυσό και συνάλλαγμα όλων των χωρών του κόσμου.¹⁶ Μια σημερινή μέτρησή τους, θα αποσβόλωνε με τις αναλογίες της.

Είχε πια επέλθει μια τεράστια αύξηση στην κυκλοφορία του χρήματος που όμως δεν δημιουργούσε πληθωρισμό λόγω της μείωσης μισθών και κοινωνικών ωφελημάτων από την μια και της διοχέτευσης του αυξημένου χρήματος προς συγκεκριμένες κατευθύνσεις που ήταν οι μετοχές γενικά, οι εταιρείες πληροφορικής και τελικά τα ακίνητα από την άλλη. Αντί πληθωρισμό είχαμε φούσκες, πλασματικές αξίες, αξίες καταδικασμένες να είναι πρόσκαιρες που παρόλα αυτά μπορούσαν να μπουν υποθήκη. Να «εξασφαλίσουν» έτσι τους πωλητές, να διευκολύνουν τους αγοραστές και ταυτόχρονα να διοχετεύσουν χρήμα στην αγορά ενισχύοντας την πλευρά της ζήτησης, την αγοραστική δύναμη της αγοράς. Το τεράστιο πρόβλημα που παρουσιάστηκε με το κτύπημα των μεροκαματών και του κράτους πρόνοιας μετά το 1974, είχε βρει κι αυτό τη «λύση» του.

¹⁶ John Eatwell και Lance Taylor, “Η παγκόσμια δίνη του χρήματος”, σελ. 22-24.

Η κρίση με αφορμή τα ακίνητα

Οι φούσκες παρόλα αυτά σπάζουν, αυτό έδειχνε όλη οι προηγούμενη εμπειρία με τις μετοχές γενικά και αργότερα με την τεχνολογία της πληροφορικής. Η έλλειψη όμως άλλης διεξόδου δεν άφηνε επιλογές και η έλλειψη επιλογών αναγκαστικά... έπειθε τους χαρακτες πολιτικής ότι και στη νέα έκρηξη το αμερικανικό κράτος θα μπορούσε να χαλιναγωγήσει τις επιπτώσεις.

Ειδικά κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα, φαινόταν ότι οι λύσεις που τα οικονομικά επιτελεία του συστήματος έδιναν ήταν χωρίς όρια. Μετά την αγορά τους, οι «ακριβές» ιδιωτικές περιουσίες έμπαιναν ξανά και ξανά υποθήκη για εξασφάλιση επιπλέον δανεισμού για αγορά αυτοκινήτου, σπουδές, διακοπές, κλπ.

Οι όροι παροχής δανείων σταδιακά υποβαθμίστηκαν τόσο ώστε οι δανειοδότες καθόριζαν μια περίοδο κάποιων χρόνων ως περίοδο χάριτος κατά την οποία ο δανειολήπτης είχε ως μόνη υποχρέωση την καταβολή δόσεων που ούτε καν τον τόκο δεν ξοφλούσαν για τον τρέχοντα χρόνο. Ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός είχε εξασφαλίσει οικία πρακτικά για τους πάντες!

Για εξασφάλιση ρευστού γι' αυτό το εγχείρημα το αμερικανικό κράτος έβαλε στο παιγνίδι όλο τον κόσμο στον οποίο εκτός από *American treasuries* του Υπουργείου Οικονομικών πωλούνταν και τα περιβόητα *securities*, είδος ομολόγων ιδιωτικών Οργανισμών που ήταν μπλεγμένοι στην αγορά ακινήτων. Η παγκόσμια οικονομία είχε δεθεί σε κοινή μοίρα όσο ποτέ προηγουμένως.

Ο καπιταλισμός των τελευταίων δεκαετιών έκανε συνεχώς πιο φτηνά τα εργατικά χέρια, ελπίζοντας σε αποκατάσταση των δυνατοτήτων κέρδους των επιχειρήσεων. Αύξανε την αγοραστική δύναμη της κοινωνίας μέσα από δανεισμό και εξασφάλιζε τον εαυτό του βάζοντας υποθήκη περιουσιακά στοιχεία των οποίων την τιμή φρόντιζε όσο μπορούσε να αυξάνει. Τέλος, εξασφάλιζε επιπλέον κέρδος μέσα από τα επιτόκια των χρημάτων που δάνειζε. Την ίδια ώρα που ο «σοσιαλισμός» είχε καταρρεύσει, ο καπιταλισμός δεν σταματούσε μπροστά σε κανένα πρόβλημα. Τι πιο εκπληκτικό αλλά και αιώνιο οικονομικό σύστημα από την καπιταλιστική αγορά;

Όμως τα πράγματα δεν ήταν ακριβώς έτσι. Το τέλος της περιόδου χάριτος το 2005 που ήρθε ταυτόχρονα για πολλούς αγοραστές οικίας, που κάτω από άλλους όρους δεν θα μπορούσαν να την εξασφαλίσουν, που συνέπεσε και με το τέλος της περιόδου των χαμηλών επιτοκίων, ενεργοποίησε τους οικονομικούς μηχανισμούς που οδήγησαν στην κρίση στα ακίνητα τον Ιούλιο του 2007 και στην υπόλοιπη οικονομία το Φθινόπωρο του επόμενου χρόνου.

Όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις έτσι και τώρα το αμερικανικό κράτος παρέμβηκε αλλά αυτή τη φορά τα πράγματα ήταν πολύ πιο δύσκολο να ελεγχτούν. Όλες οι αντιφάσεις είχαν πια πάρει τρομακτικές διαστάσεις, όλη η ενέργεια που διοχετεύτηκε σε όλες τις προηγούμενες κρίσεις εξάντλησε τώρα τις δυνατότητες, όλα τα ραγίσματα που είχαν πρόχειρα επικαλυφτεί ξανάνοιξαν τώρα σε πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις.

Κοντά στο ένα τρίτο των περιπτώσεων οικίας που μπήκε σε υποθήκη, η αξία της έχει πέσει κάτω από το ποσό που οι κάτοχοι τους οφείλουν στις τράπεζες. Χρωστούν δηλαδή περισσότερα από όσο η αξία που έβαλαν υποθήκη. Η κατοχή οικίας που με την πλασματική της αξία τούς έκανε να νιώθουν πλουσιότεροι από ότι στην πραγματικότητα ήταν, τώρα τους κάνει να είναι πραγματικά φτωχότεροι.

Η μείωση κατά 30% περίπου σε παναμερικανική βάση της αξίας των σπιτιών που οι ιδιοκτήτες έβαζαν υποθήκη για να δανειστούν, αφαιρούν από την οικονομία και τη ζήτηση τεράστια ποσά, καταδικάζοντας έτσι τις δυνατότητες ανάκαμψης, οδηγώντας στο χάσιμο ακόμα περισσότερων σπιτιών μέσα από αύξηση της ανεργίας, των προσωπικών χρεοκοπιών και της αδυναμίας αποπληρωμής του χρέους. Η ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών με δανεισμό αποτέλεσε τον παράγοντα που διατήρησε το αμερικανικό «θαύμα» σε λειτουργία. Οι επιλογές τώρα περιορίζονται δραματικά.

Τα αδιέξοδα του οικονομικού επιτελείου των ΗΠΑ

«Η κυβέρνηση προσπαθεί να αναβιώσει τα ευτυχοσιμένα χρόνια της οικονομίας φούσκας με το να μεγαλώσει το χρέος ξανά, ελπίζοντας να ξαναφουσκώσει (re-inflate) τις τιμές των ακινήτων και των μετοχών»¹⁷

Η Κυβέρνηση των ΗΠΑ αντιμετωπίζει τη σημερινή κρίση με την ίδια πολιτική που τη δημιούργησε. Όσο κι αν φαίνεται απίστευτο, αυτό κάνει. Όχι γιατί δεν ξέρουν τι τους γίνεται, πράγμα που θα μας έδινε μεγάλη ευχαρίστηση να αποδεχτούμε, αλλά γιατί προσπαθούν να δώσουν ζωή ξανά στα κύρια σύμβολα του συστήματός τους και διότι, πάνω από όλα, δεν έχουν επιλογές.

Το μεγαλύτερο μέρος της προσπάθειας – οι ανταλλαγές ιδιωτικών με κρατικές μετοχές, η διοχέτευση χρημάτων στην αμερικάνικη οικονομία μέσα από τα προγράμματα διάσωσης – δεν έχει στόχο την ενίσχυση της παραγωγής, της παραγωγής προϊόντων, πραγματικού πλούτου, αλλά το φούσκωμα της αξίας περιουσιακών στοιχείων, τη δημιουργία νέων φουσκών, για να τεθεί ξανά σε λειτουργία η οικονομία πάνω ακριβώς στην προηγούμενη βάση – αν πρόκειται οι ιδιωτικοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί να μπορούν να δανείσουν ξανά, θα πρέπει να μην είναι χρεοκοπημένοι, θα πρέπει να αποκατασταθεί η αξία των περιουσιακών τους στοιχείων, των μετοχών, χρεογράφων και τίτλων που

¹⁷ Finance Capitalism Hits a Wall, by Prof Michael Hudson, 17.2.2009

κατέχουν. Τα οικονομικά επιτελεία του αμερικανικού καπιταλισμού συνεχίζουν προς την κατεύθυνση που ακολούθησαν τις τελευταίες δεκαετίες ελπίζοντας ότι κι αυτή τη φορά θα συμμαζέψουν τα πράγματα, ελπίζοντας ότι κι αυτή τη φορά η κατάσταση δεν θα είναι διαφορετική.

«Η χρηματοπιστικοποίηση (financialization) με την έννοια μακρόχρονης μετακίνησης του κέντρου βάρους της οικονομίας προς τα χρηματοπιστωτικά (finance), με χρηματοπιστωτική κερδοσκοπία να κτίζεται σε μια περίοδο δεκαετιών, είναι μια κατάσταση εντελώς χωρίς προηγούμενο»¹⁸

Μέσα σε αυτήν την πορεία βρίσκονται παγιδευμένοι, με μεγάλη πιθανότητα να αλλάξουν κατεύθυνση μόνο στην επόμενη μεγάλη έκρηξη που και οι ίδιοι φοβούνται ότι είναι πολύ κοντά, παρόλη την επίπλαστη εικόνα αισιοδοξίας που προσπαθούν να δημιουργήσουν. Την επόμενη μεγάλη έκρηξη που θα βάζει πια επιτακτικά το δίλημμα: συνέχιση της προσπάθειας διατήρησης του ιδιωτικού χαρακτήρα των τραπεζών με άμεσο πια τον κίνδυνο χρεοκοπίας ολόκληρου του συστήματος ή εθνικοποιήσεις. Εθνικοποιήσεις τέτοιας κλίμακας που θα σημαίνουν παραδοχή αδυναμίας της αγοράς, αχρηστίας της αστικής τάξης, άρνηση του ίδιου του συστήματος.

Εμπειρικά και χωρίς να έχουν συνειδητά επιλέξει κατεύθυνση, κατευθυνόμενοι πότε από εδώ και πότε από εκεί, οι θεμελιωτές του νεοφιλελευθερισμού, αυτοί που

¹⁸ Interview with John Bellamy Foster, by Mike Whitney, 27.2.2009

στη θεωρία ήταν πολέμιοι κάθε κρατικής παρέμβασης, όσο όμως αυτή είχε να κάνει με το διαμοιρασμό κερδών, προχωρούν τώρα σε κρατικές παρεμβάσεις χωρίς προηγούμενο στην ιστορία. Σύμφωνα με κατάθεση στο Κογκρέσο του Νηλ Μπαρόφσκι, γενικού επιθεωρητή του TARP, του προγράμματος διάσωσης των τραπεζών που έστησε ο Πάολσον του Μπους και ακολουθεί τώρα ο Γκέιτνερ του Ομπάμα,

«...Από πρόγραμμα διοχέτευσης μεγάλων κεφαλαίων σε εκατοντάδες τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μέχρι προγράμματα διαφοροποίησης των όρων υποθήκευσης σχεδιασμένα για να διαφοροποιήσουν εκατομμύρια υποθήκες, μέχρι τη δημόσια-ιδιωτική συνεργασία που χρησιμοποιεί δεκάδες δις από τα λεφτά των φορολογούμενων για αγορά 'τοξικών' περιουσιακών στοιχείων (securities) από τις τράπεζες, το TARP έχει εξελιχτεί σε πρόγραμμα με έκταση, ευρύτητα και πολυπλοκότητα χωρίς προηγούμενο... η συνολική στήριξη από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση μπορεί να αγγίξει τα 23.7 τρις»¹⁹

Το «πρόγραμμα με έκταση, ευρύτητα και πολυπλοκότητα χωρίς προηγούμενο», αντανακλά ανάλογες συνθήκες κρίσης, που οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνταν μέχρι σήμερα αδυνατούν να αντιμετωπίσουν. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ τυπώνει δικές της ομολογίες για να τις ανταλλάξει με τις τοξικές ιδιωτικές «ομολογίες» που κατέχουν οι τράπεζες που δεν έχουν καμιά αξία, για να

¹⁹ Agence-France Press, US could spend 23.7 trill dollars on crisis, 20.7.2009

αποκαταστήσει την αξία των περιουσιακών τους στοιχείων, την κεφαλαιουχική τους βάση, για να μπορούν έτσι να δανείζονται.

Όμως,

«Όταν το Υπουργείο Οικονομικών δίνει στις τράπεζες κυβερνητικά χρεόγραφα σε αντάλλαγμα σκουπιδιών, αφήνει το απλησίαστα (unpragably) ψηλό ιδιωτικό χρέος ανέπαφο. Αυτό που συμβαίνει είναι ότι τώρα το χρέος ανήκει (ή πρέπει να τύχει εγγύησης) στην κυβέρνηση που θα πρέπει να επιβάλει φόρους για να πληρώσει τον τόκο»²⁰

Το ιδιωτικό χρέος που όπως και το δημόσιο είναι χωρίς προηγούμενο στην ιστορία, που επιβλήθηκε από την ανάγκη διατήρησης των φουσκών που ήταν απαραίτητες για να διατηρηθεί ο καπιταλισμός σε λειτουργία, το χρέος που δεν μπορεί να πληρωθεί από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που το δημιούργησαν, και που είναι στο κέντρο της σημερινής κρίσης αλλά και των αδιεξόδων, αυτό το χρέος καλείται το κράτος τώρα να επωμιστεί.

Όμως,

«Η οικονομία των ΗΠΑ δεν μπορεί να φουσκώσει (inflate) την έξοδό της από το χρέος γιατί αυτό θα οδηγούσε το δολάριο σε κατάρρευση και θα έβαζε τέλος στα όνειρα για παγκόσμια αυτοκρατορία με το

²⁰ Finance Capitalism Hits a Wall, by Prof Michael Hudson, 17.2.2009

να σπρώξει ξένες χώρες να ακολουθήσουν το δικό τους δρόμο.»²¹

Αν δηλαδή οι ΗΠΑ αποκτούσαν είτε με δανεισμό είτε με απλό τύπωμα όσα δολάρια χρειάζονταν όχι για εξοφλήσουν το χρέος αλλά για να ξεκινήσουν ουσιαστική έστω αποπληρωμή του, θα οδηγούσαν, σύμφωνα με όλους τους οικονομικούς νόμους, σε κατάρρευση της αξίας τους. Αυτή είναι η σκληρή πραγματικότητα της δεινής θέσης στην οποία βρίσκονται οι ΗΠΑ, χωρίς ακόμα να λαμβάνεται υπόψη ότι οι απλοί εργαζόμενοι, οι πλατιές μάζες που είχαν μετατραπεί

«...εκτός από πηγή πλούτου, σε χρεώστες, αποταμιευτές, ακόμα και επενδυτές μέσα από ιδιωτικά ταμεία, καταναλωτική πίστωση και υποθήκες για απόκτηση οικίας»²²,

τώρα βγαίνουν στην ανεργία, βλέπουν τα μεροκάματά τους να μειώνονται, έχασαν αξίες τρισεκατομμυρίων από τα περιουσιακά τους στοιχεία, τα σπίτια τους, που αδυνατούν τώρα να υποθηκεύσουν για εξασφάλιση νέων δανείων για κατανάλωση που θα διατηρούσαν τα επίπεδα της ζήτησης.

Τα δεκάδες τρις που τα ακίνητα και οι μετοχές στα χρηματιστήρια έχασαν από την αξία τους, αφαιρώντας τεράστια ποσά από τις δυνατότητες χρηματοδότησης της

²¹ Finance Capitalism Hits a Wall, by Prof Michael Hudson, Global Research, 17.2.2009

²² «From Global Finance to the Nationalization of the Banks: Eight Thesis on the Economic Crisis», by Prof Leo Panitch and Prof Sam Gindin, Global Research.

κατανάλωσης στις ΗΠΑ, αφαιρούν συνεπακόλουθα και από τις δυνατότητες παραγωγής ακόμα και από τις πιο απομακρυσμένες περιοχές του κόσμου. Τα μέτρα τόνωσης της οικονομίας στις ΗΠΑ και στον υπόλοιπο κόσμο δεν μπορούν ούτε και μερικώς να αποκαταστήσουν αυτή την απώλεια, απώλεια που είναι τεράστια πριν ακόμα επιμετρηθούν άλλα πολλά τρις που χάθηκαν από το διεθνή τζόγο μέσα από τα παράγωγα χρηματοπιστηριακά προϊόντα, και όλα αυτά που οι ΗΠΑ χρωστούν σε χώρες όπως η Κίνα²³ και η Ινδία που με τα πλεονάσματά τους χρηματοδότησαν την αμερικάνικη ανάπτυξη.

Το παιγνίδι της δημιουργίας χρηματικού πλούτου, ανεξάρτητα από την παραγωγή πραγματικού πλούτου, έχει τελειώσει και αυτή η πραγματικότητα θα είναι ίσως η μεγαλύτερη αποκάλυψη της επόμενης περιόδου. Το παιγνίδι της ενίσχυσης της πλευράς της ζήτησης, το αγαπημένο του Αλλαν Γκρήνσπαν, του πρώην διοικητή της Αμερικανικής Ομοσπονδιακής Τράπεζας, του μάγου, του πιο αγαπημένου της αμερικανικής ολιγαρχίας, έχει τελειώσει.

Η αποβιομηχάνιση των ΗΠΑ, η μεταφορά δηλαδή της παραγωγής σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία, αλλά και στις πρώην «τίγρεις» της Νοτιοανατολικής Ασίας, χώρες με τεράστια διαφορά στα μεροκάματα, που έγινε στην προσπάθεια να δοθούν λύσεις στο πρόβλημα της κερδοφορίας στην περίοδο μετά τη δεκαετία του 1970, αποτελεί σήμερα από τα πιο αξεπέραστα εμπόδια στην προσπάθεια ανασυγκρότησης της οικονομίας.

²³ Μόνο στην Κίνα οι ΗΠΑ χρωστούν 1.7 τρις δολάρια.

Αυτή την πραγματικότητα που αντιλαμβάνονται πολλοί σοβαροί αναλυτές, διατύπωσε και ο Πωλ Κρεγκ Ρόμπερτς, υφυπουργός στο Υπουργείο Οικονομίας των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια της πρώτης θητείας του Ρήγκαν:

«Πώς μπορεί μια οικονομία που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις δαπάνες των καταναλωτών να ανακάμψει όταν τόσες πολλές θέσεις εργασίας με ψηλό επίπεδο προστιθέμενης αξίας και το μέρος από το ΑΕΠ και τα έσοδα από τον φόρο εισοδήματος που σχετίζονται με αυτές, έχουν μεταφερθεί στο εξωτερικό και όταν οι καταναλωτές δεν έχουν πια περιουσιακά στοιχεία για να εξασφαλίσουν δανεισμό για να αυξήσουν τις δαπάνες τους».²⁴

Όλες οι άλλες πηγές χρηματοδότησης της κατανάλωσης και του χρέους των ΗΠΑ, ξένες κυβερνήσεις και επενδυτές, εξαντλούνται και αυτές με την ημέρα από τον περασμένο Σεπτέμβρη:

«Ξένοι έχουν αγοράσει μέχρι και τα δυο τρίτα του χρέους των ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια, (αγοράζοντας τα US treasuries, τις αμερικανικές δηλαδή ομολογίες, δίνοντας έτσι χρήματα στις ΗΠΑ για να χρηματοδοτούν την ανάπτυξή τους) αλλά θα μπορούν να αγοράζουν πολύ λιγότερα στο μέλλον... επειδή δεν θα έχουν τα χρήματα για να το κάνουν».²⁵

²⁴ Paul Craig Roberts, An expiring economy, Global Research, 6.8.2009.

²⁵ Monetize This! Resolving a Spiraling Public Debt crisis, by Elen Brown(Author of the 'Web of Debt', 21.2.2009

Οι ίδιες οι ΗΠΑ τους στερούν την δυνατότητα αφού η κρίση αντανakλάται σε σημαντικό βαθμό και στην μείωση στις αγορές εισαγόμενων κινέζικων και άλλων προϊόντων που επέτρεπαν στους Κινέζους και σε άλλους να έχουν πλεονάσματα τα οποία να διοχετεύουν στην αγορά ομολόγων και *securities* των ΗΠΑ.

Τα ζητήματα όμως επιβίωσης του αμερικάνικου καπιταλισμού που επέβαλαν την αποβιομηχανοποίηση – όπως συγκριτικά πολύ ψηλά έξοδα για τις επιχειρήσεις στο επίπεδο των μεταφορών, της στέγασης, του κόστους παραγωγής, των φόρων – είναι ακόμα πιο αξεπέραστα εμπόδια σήμερα. Πιο αξεπέραστα και πλαισιωμένα ταυτόχρονα με την ύπαρξη πια παραγωγών όπως η Κίνα, την οποία δεν μπορούν να ανταγωνιστούν παρά μόνο με την κήρυξη ανοικτού και γενικευμένου εμπορικού πολέμου που θα σήμαινε την άμεση εισαγωγή της ανθρωπότητας σε περίοδο γενικευμένης καταστροφής.

Η εικόνα είναι καταθλιπτική από όποια οπτική γωνία και αν αντικρύσει κάποιος το ζήτημα. Μόνο για το οικονομικό έτος 2008, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται πολύ μικρό ακόμα μέρος του κόστους της διάσωσης, ο τόκος έφτασε τα 412 δις δολάρια ή το ένα τρίτο περίπου των εσόδων του κράτους από τον φόρο εισοδήματος (1,220 δις το 2008)²⁶ που μειώνονται συνεχώς:

«Τα έσοδα από τους φόρους βρίσκονται σε ρυθμούς για μείωση 18% αυτό το χρόνο, τη μεγαλύτερη μέχρι σήμερα χρονιαία πτώση από την Μεγάλη Κρίση, ενώ το ομοσπονδιακό έλλειμμα φουσκώνει στα 1.8

²⁶ Monetize This! Resolving a Spiraling Public Debt crisis, by Elen Brown(Author of the 'Web of Debt', 21.2.2009

τρεις... η τελευταία φορά που τα έσοδα της κυβέρνησης ήταν τόσο ισχνά (*bleak*), ήταν η χρονιά του 1932 στο αποκορύφωμα της κρίσης... το εθνικό χρέος ήδη ξεπερνά τα 11 τρις.»²⁷

Παίζοντας με τη γνωστή φράση του Γουίνστον Τσόρτσιλ ο πρόεδρος της *Deutsche Bank* είπε ότι η σημερινή κατάσταση «είναι είτε η αρχή του τέλους ή το τέλος της αρχής».

²⁷ Feds see biggest tax revenue drop since 1932, Associated Press, 3.8.2009

Τα επόμενα μέτωπα της καταιγίδας.

Η φούσκα των ακινήτων που έσπασε, των ακινήτων που αφορούν αποκλειστικά κατοικίες, είναι μόνο η αρχή στην αλυσίδα των φουσκών που περιμένουν το δικό τους σπάσιμο. Τα εμπορικά ακίνητα – shopping malls, ξενοδοχεία, γραφειακά συγκροτήματα – περιμένουν σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις το ξέσπασμα της δικής τους κρίσης.

Στο Βανκούβερ του Μανχάταν σημειώνεται τους τελευταίους μήνες αύξηση στα αδιάθετα γραφεία.

«*Η General Growth Properties, η δεύτερη μεγαλύτερη ιδιοκτήτης Mall στις ΗΠΑ κήρυξε πτώχευση στις 16 Απριλίου στη μεγαλύτερη κατάρρευση στον κλάδο στην ιστορία των ΗΠΑ*»²⁸

Τον Ιούλιο οι *Financial Times* ανέφεραν ότι,

«*Δυο από τις μεγαλύτερες τράπεζες της Αμερικής, η Morgan Stanley και Wells Fargo, έκαμαν έντονα ορατές τις αυξανόμενες συμφορές της αμερικανικής αγοράς εμπορικών ακινήτων όταν ανέφεραν μεγάλες απώλειες και αύξηση των κακών δαυείων... Τα εμπορικά ακίνητα θα είναι το επόμενο μέτωπο στην χρηματοπιστηριακή κρίση μετά την κατάρρευση της αγοράς ακινήτων ιδιοκατοίκησης*»²⁹

Οι *Financial Times* και πάλι ανέφεραν στις 22 Ιουλίου ότι η αγορά των εμπορικών ακινήτων που υπολογίζεται

²⁸ General Growth Files largest US real estate Bankruptcy, Reuters, April 6, 2009

²⁹ Entering the Greatest Depression in History, by Andrew Gavin Marshall, Global Research 7.8.2009

στα 6.7 τρις δολάρια και φτάνει μέχρι το 10% του ΑΕΠ των ΗΠΑ μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εμπόδιο στην πορεία για ανάκαμψη.

Ακόμα πιο τρομακτικό όμως είναι το σενάριο της έκρηξης της φούσκας της διάσωσης του αμερικανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τα απίστευτα ποσά που έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί υποσκάπτουν τα θεμέλια των παγκόσμιων ισοτιμιών νομισμάτων, λειτουργούν σαν ωρολογιακός μηχανισμός έτοιμος κάθε στιγμή να πυροδοτήσει έκρηξη πληθωρισμού. Έκρηξη τέτοιου μεγέθους που ο ανεπτυγμένος καπιταλισμός δεν έχει καν πλησιάσει από την εποχή της Γερμανίας του μεσοπολέμου.

Το *Trend Research Institute*, μεγάλος οργανισμός πρόβλεψης τάσεων στον κόσμο έγραψε τον Μάη του 2009 ότι,

«Η μεγαλύτερη πιστωτική φούσκα στην ιστορία φουσκώνεται μπροστά στα μάτια μας (in plain sight)...

«Αυτή είναι η μητέρα όλων των φουσκών και όταν εκραγεί... θα σημάνει το τέλος του κύκλου ανάκαμψη/κρίση που χαρακτήρισε την οικονομική δραστηριότητα του ανεπτυγμένου κόσμου»³⁰

Πιο τρομακτικό όμως είναι αυτό που αναφέρεται πιο κάτω στην ίδια αναφορά:

«Αυτό είναι πολύ μεγαλύτερο από ότι η φούσκα dotcom και η φούσκα στα ακίνητα που κτύπησε σκληρά τους κερδοσκόπους επενδυτές και χρηματι-

³⁰ Το ίδιο

στές. Όσο καταστροφικά και να είναι τα αποτελέσματα αυτών των εκρήξεων στην απασχόληση, αποταμίευση και παραγωγικότητα, το πλαίσιο της καπιταλιστικής ελεύθερης αγοράς παραμένει ανέπαφο. Όταν όμως η φούσκα των διασώσεων (bailout) εκραγεί, το σύστημα θα πάει μαζί της»³¹

Πριν ακόμα κάτι από τα πιο πάνω γίνει πραγματικότητα, η κατάσταση και στον υπόλοιπο κόσμο είναι πολύ χειρότερη από ότι αφήνουν οι συνηθισμένες καθημερινές αναφορές να φανεί. Από τον Φεβρουάριο κιόλας η *Telegraph* είχε δημοσιεύσει άρθρο με τίτλο, «*Ευρωπαϊκές Τράπεζες μπορεί να χρειαστούν 16.3 τρις λίρες (25 τρις δολάρια) διάσωσης, προειδοποιεί έκθεση της Ε.Ε.*»³²

Το Ιούνιο σε άρθρο των *Times* παρουσιάζεται η ακόλουθη εικόνα:

«Η Ευρώπη βρίσκεται τώρα στο μέσον μιας τέλειας καταιγίδας – συμβολή τριών ξεχωριστών, αλλά αλληλοσυνδεμένων οικονομικών κρίσεων – που απειλούν για πολύ μεγαλύτερες καταστροφές από αυτές που η Βρετανία και η Αμερική έχουν υποστεί από την πιστωτική στέρεψη: την κατάρρευση της γερμανικής βιομηχανίας και απασχόλησης, την επικείμενη χρεοκοπία ιδιοκτητών κατοικίας και επιχειρήσεων στην Κεντρική Ευρώπη και την απειλή κρατικών πτωχεύσεων από το χάσιμο του

³¹ Το ίδιο

³² Το ίδιο

*νομισματικού ελέγχου από την Ιρλανδική
Δημοκρατία, την Ελλάδα και την Πορτογαλία...»³³*

³³ Entering the Greatest Depression in History, by Andrew Gavin Marshall, Global Research 7.8.2009

Βαθειά κι αξεπέραστη η κρίση του συστήματος

Τα θεμέλια του παγκόσμιου οικονομικού οικοδομήματος έχουν ταρακουνηθεί συθέμελα. Η αγωνία και η αβεβαιότητα είναι διάχυτες σε κάθε ομιλία, αναφορά, εκτίμηση και πρόβλεψη, όσο κι αν γίνεται προσπάθεια για επιβεβαίωση κάθε φορά της πίστης των ιθυνόντων στις δυνατότητες του συστήματος τους να αναδυθεί από την κρίση σε κάποια στιγμή στο μέλλον.

Στα πλαίσια ακριβώς αυτής της προσπάθειας αποφεύγεται κριτική του καπιταλιστικού συστήματος και της αγοράς και αποδίδονται τα πάντα στις κακές επιλογές, την ανικανότητα και την απληστία των διαχειριστών του. Ταυτόχρονα γίνεται αναφορά σε ψυχολογικούς λόγους, με επίκεντρο το χάσιμο της εμπιστοσύνης, που εμποδίζουν «ορθά» οικονομικά μέτρα να έχουν το αναμενόμενο αποτέλεσμα.

Το κέρδισμα της εμπιστοσύνης όμως προέρχεται από αυξανόμενα κέρδη, διευρυνόμενες αγορές, φτηνή κι εύκολη χρηματοδότηση, έλεγχο πάνω στις πολιτικές της κρατικής μηχανής. Η έλλειψή τους την καταστρέφουν. Το πραγματικό πρόβλημα δηλαδή της τόσο φανερής πια έλλειψης δυνατοτήτων κέρδους που οδηγεί στο χάσιμο της εμπιστοσύνης, το ερμηνεύουν αντίστροφα.

Η υποτίμηση νομισμάτων και ο προστατευτισμός, θα είναι φαινόμενα που θα εμφανίζονται ολοένα και πιο συχνά στην περίοδο που μπαίνουμε, ενώ το ενδεχόμενο εμπορικών πόλεμων θα αποτελεί μια φοβερή απειλή πάνω από ολοκλήρο το σύστημα.

Ήδη μια σειρά χώρες όπως είναι η Σουηδία, η Νέα Ζηλανδία, η Αυστραλία, παίζουν με το νόμισμά τους σε μια προσπάθεια να δώσουν ώθηση στις εξαγωγές και να ελέγξουν τις εισαγωγές, ενώ οι ΗΠΑ κατηγορούν τους Κινέζους για το ίδιο.

Η δύναμη μιας κοινωνίας, μιας εποχής, βρίσκεται στη δυνατότητα παραγωγής προϊόντων, πραγματικού πλούτου. Η ικανότητα της κοινωνίας να παράγει και να ικανοποιεί καθορίζει τη δύναμη και τη σταθερότητά της και η αδυναμία της να το κάνει την καταδικάζει.

Αυτό το ζήτημα βρίσκεται και στο κέντρο της σημερινής παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Όσο κι αν στο καπιταλιστικό σύστημα υπάρχει το διαφορικό στοιχείο της μαζικής κυκλοφορίας χρήματος ως απαραίτητου στοιχείου για διευκόλυνση της παραγωγής και γενικά των συναλλαγών, όσο κι αν οι συζητήσεις για τα δισ και τρις χρημάτων που διοχετεύτηκαν ή πρόκειται να διοχετευτούν στην οικονομία επισκιάζουν την ουσία, το κεντρικό ζήτημα είναι κατά πόσο υπάρχει η δυνατότητα επαναφοράς του παγκόσμιου συστήματος σε συνθήκες παραγωγής τέτοιες που να ικανοποιηθούν οι ανάγκες του ανεπτυγμένου τουλάχιστον κόσμου³⁴ και να ελεγχτεί η ανεργία.

Το κλειδί για την απάντηση στο πιο πάνω ερώτημα βρίσκεται στη δυνατότητα για ύπαρξη παραγωγικής διαδικασίας που να αφήνει ικανοποιητικό κέρδος στον

³⁴ Ένα άλλο σκληρό στοιχείο της καπιταλιστικής περιόδου στην ιστορία ειδικά των τελευταίων χρόνων είναι η αποδοχή σαν κάτι φυσιολογικό της ύπαρξης πολύ περισσότερων από τις μισές χώρες του πλανήτη να ζουν σε συνθήκες στέρησης.

επιχειρηματία, στην αστική τάξη. Το ποσοστό του κέρδους είναι καθοριστικός παράγοντας του ρυθμού με τον οποίο οι επιχειρήσεις μιας οικονομίας θα συσσωρεύσουν κεφάλαιο, θα επεκτείνουν την εργοδότηση, την παραγωγή, την παραγωγικότητα, την αύξηση των μισθών.

Οι πρώτες κρίσιμες ενδείξεις της αδυναμίας για πραγματοποίηση ικανοποιητικού κέρδους, εντοπίζονται ήδη από τη δεκαετία του 1970, περίοδο κατά την οποία οδήγησαν τον παγκόσμιο καπιταλισμό σε μια νέα εποχή στασιμότητας και πληθωρισμού. Οι συγκυρίες της περιόδου, τα καινούργια φαινόμενα που παρουσιάστηκαν μέσα από την κατάργηση των ισοτιμιών και των περιορισμών στη διακίνηση κεφαλαίων, μαζί με τη νίκη πάνω στα συνδικάτα, τους μισθούς και το κράτος πρόνοιας, έδωσαν στο σύστημα νέα παράταση ζωής. Δεν του έδωσαν όμως την δυνατότητα να ξεπεράσει τη βασική του αντίφαση που είναι η πτωτική τάση του ποσοστού του κέρδους.

«Είναι, πάνω από όλα, την μακρά πτωτική πορεία – την ασυνήθιστα παρατεταμένη φάση μειωμένου οικονομικού δυναμισμού και πώσης οικονομικών επιδόσεων, που διατηρήθηκε μέχρι το τέλος της παλιάς χιλιετίας και μέσα στη νέα – που αυτό το βιβλίο επιδιώκει να εξηγήσει»³⁵,

θα δηλώσει ο ακαδημαϊκός Ρόμπερτ Μπρέννερ που αφιέρωσε δέκα χρόνια από τη ζωή του για να συλλέξει στοιχεία που παρουσιάζει στο βιβλίο του, *“The economics of Global Turbulence”*. Στοιχεία που δείχνουν τη μακρόχρονη πορεία του ποσοστού του κέρδους, την

³⁵ Robert Brenner *“The Economics of Global Turbulence”*, σελ 1xx

ύπαρξη ψηλών ποσοστών στη μεταπολεμική περίοδο, αλλά και την καθοδική τους πορεία στα χρόνια που προηγήθηκαν και ακολούθησαν την κρίση του 1973-74.

«Αυτό που έφερε τη μεταπολεμική ανάπτυξη στο τέλος της ήταν η απότομη πτώση στην κερδοφορία για τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες και ατομικά και συλλογικά μεταξύ του 1965 και 1973, με έμφαση τη βιομηχανία αλλά επεκτεινόμενη και σε ολόκληρη την ιδιωτική οικονομία...»

«Ο λόγος που δεν είχε υπάρξει καθαρή αναζωογόνηση της παγκόσμιας οικονομίας μέχρι και το 2000, είναι ότι δεν υπήρξε αποφασιστική ανάκαμψη του ποσοστού του κέρδους για το σύστημα σαν σύνολο»³⁶

Η σημερινή κρίση δεν είναι κρίση απλώς του *ακραίου* καπιταλισμού, όπως ονομάζεται από διάφορους κύκλους η φιλελεύθερη μορφή του, αλλά κρίση του καπιταλιστικού συστήματος. Ο καπιταλισμός δεν είχε κανένα λόγο να ακολουθήσει την ακραία μορφή του και να συγκρουστεί με τις μάζες ακόμα και στις μητροπόλεις, αν αυτό δεν το επέβαλλε η ανάγκη δημιουργίας ξανά ικανοποιητικών ποσοστών κέρδους για συνέχιση της λειτουργίας του. Ο καπιταλισμός προσπάθησε να αποφύγει τα αδιέξοδα ακολουθώντας την «*ακραία μορφή*» του, που κι αυτή τώρα αποτυγχάνει όπως απέτυχε η «*μη ακραία*» στη δεκαετία του 1970.

Η ίδια η πολιτική του οικονομικού επιτελείου των ΗΠΑ επιβεβαιώνει κάθε στιγμή ότι δεν υπάρχουν δυνατότητες

³⁶ Robert Brenner “*The Economics of Global Turbulence*”, σελ xx

κερδοφόρων επενδύσεων, αφού είναι πρακτικά ανύπαρκτη η διοχέτευση χρημάτων προς την παραγωγή πραγματικού πλούτου. Η όλη προσπάθεια είναι και πάλιν η δημιουργία φουσκών στο χρηματοπιστωτικό τομέα, η αποκατάσταση των περιουσιακών τους στοιχείων, της αξίας των μετοχών τους για να μπορούν και πάλι να δανείσουν.

Η ύπαρξη στοιχείων που έδειχναν αποκατάσταση των ποσοστών κέρδους σε κάποια από τα καπιταλιστικά κέντρα τις τελευταίες τουλάχιστον δυο δεκαετίες δεν μπορεί να είναι αξιόπιστη. Πως μπορεί να γίνει ουσιαστική μέτρηση του ποσοστού κέρδους όταν υπάρχει τόσο μεγάλη, υπέρογκη, πλασματική κυκλοφορία χρήματος, όταν η ζήτηση και συνεπακόλουθα η παραγωγή βασίζονται σε δανεισμό που επιτυγχάνεται με την υποθήκευση πλασματικών αξιών, αξιών που δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα; Που βρίσκεται τώρα το ποσοστό κέρδους αυτών των επιχειρήσεων που μέχρι πριν δυο-τρία χρόνια πουλούσαν σε καταναλωτές που ζούσαν με δανεισμό υποθηκεύοντας περιουσιακά στοιχεία, σπίτια, δεκάδες τρις δολάρια μεγαλύτερης αξίας από ότι σήμερα;

Βρισκόμαστε σε συνθήκες που το χρέος που δημιουργήθηκε, εθνικό αλλά και συνολικό είναι τέτοιο που αποτελεί τεράστια απειλή για την οικονομία. Αν όμως η δημιουργία του ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορεί ο καπιταλισμός να έχει τις μετριοπαθείς επιδόσεις σε ανάπτυξη των τελευταίων χρόνων, για να ξεπεράσει μερικά και προσωρινά τα προβλήματα που πήγαζαν από τη μείωση της κερδοφορίας, τι θα γίνει αν το χρέος σταματήσει να αυξάνεται, κι ακόμα χειρότερα

αν τα λεφτά που θα αφαιρούνταν από τη συνολική αγοραστική δύναμη της κοινωνίας για αποπληρωμή χρεών και τόκων, γίνονταν ξαφνικά περισσότερα από αυτά που διοχετεύονται σε αυτήν μέσα από καινούργιο δανεισμό και αύξηση του χρέους για τη διάσωση της;

Ο καπιταλισμός έχει μπει σε βαθειά κρίση παρόλη την τεράστια χρηματοδότηση, ειδικά του τελευταίου χρόνου, που αύξησε ακόμα περισσότερο το χρέος που είναι στο κέντρο της σημερινής κρίσης, την ίδια ώρα που η αύξηση του χρέους κάνει αναπόφευκτη, στο άμεσο μέλλον, μια έκρηξη τεραστίων διαστάσεων που θα βάλει την ανθρωπότητα απότομα σε μίαν καινούργια, πολύ σκληρή εποχή. Αυτή είναι η άλυτη αντίφαση αυτής της ιστορικής περιόδου. Μια αντίφαση που δεν μπορεί να ξεπεραστεί με καμιά οικονομική συνταγή που περιορίζεται στα πλαίσια του συστήματος.

Αυτές τις πραγματικότητες άφηνε άθικτες και η B.I.S (Bank for International Settlements) όταν από το καλοκαίρι του 2007 εντόπιζε ότι,

«Ο θεμελιακή αιτία των προβλημάτων που εμφανίζονται σήμερα ήταν η υπερβολική και όχι συνετή αύξηση της χρηματοδότησης για μεγάλο χρονικό διάστημα»,

που όσο σωστή θέση κι αν είναι αποτελεί μόνο τη μισή αλήθεια.

Το ίδιο ισχύει και για τη θέση της B.I.S ότι οι κυβερνήσεις,

«...είναι καίριας σημασίας να καταλάβουν πρώτα απ' όλα ένα πράγμα. Αν οι τιμές των περιουσιακών

στοιχείων (μετοχών, κατοικίας) είναι μη ρεαλιστικά ψηλές θα πρέπει να πέσουν. Αν οι ρυθμοί αποταμίευσης είναι μη ρεαλιστικά χαμηλοί θα πρέπει να αυξηθούν...».

Αυτό που δεν θίγουν όμως είναι ότι αν η *αύξηση της χρηματοδότησης* ήταν συνετή και αν οι *τιμές των περιουσιακών στοιχείων* ήταν ρεαλιστικές δεν θα υπήρχε καπιταλιστική ανάπτυξη από αρκετά χρόνια τώρα.

Το μειριοπαθές ποσοστό ανάπτυξης του αναπτυγμένου κόσμου με τέσσερα περίπου της εκατόν, παρά την πρωτοφανή στην ιστορία χρηματοδότηση της τελευταίας δεκαετίας, αντικαθίσταται τώρα με αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης που δεν έχουν πια δυνατότητα αντιστροφής τους παρά πρόσκαιρα, μόνο όμως για να δώσουν σειρά σε ακόμα μεγαλύτερη κατάρρευση. Πολιτικές θα δοκιμάζονται ξανά και ξανά μέσα στο καπιταλιστικό σύστημα μόνο για να αποδειχθεί ότι δεν οδηγούν πουθενά. Το σύνθημα σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα θα είναι η μόνη ρεαλιστική θέση στη νέα εποχή που μπαίνουμε.

Ζούμε το τέλος μιας ολόκληρης εποχής. Μιας εποχής κατά την οποία παρακολουθούμε το ξεχαρβάλωμα της αμερικάνικης οικονομικής μηχανής, την απουσία ρευστού για εμπόριο, την έλλειψη χρηματοδότησης για επενδύσεις, που όλα μαζί τα τρις που ήδη δόθηκαν και δεσμεύτηκαν για να δοθούν, δεν μπορούν να αντιστρέψουν.

Περισσότερο από όλα ζούμε την κατάρρευση του βασικού νεοφιλελεύθερου θεωρήματος, ότι δηλαδή η αγορά είναι αποδοτικός μηχανισμός κατανομής πόρων

και ότι οι αγορές είναι αυτορρυθμιζόμενες μέσα από την έκφραση της ελεύθερης βούλησης του κάθε ατομικού καπιταλιστή.

Οι πηγές τεράστιων πλασματικών ποσών, που παρόλα αυτά χρηματοδότησαν την αμερικανική ανάπτυξη, αλλά και την παγκόσμια των τελευταίων χρόνων, έχουν στερέψει. Η πιο οδυνηρή επίπτωση θα είναι αυτή της ανεργίας που θα είναι καταδικασμένη να αυξάνει, με απότομο μάλιστα τρόπο σε κάθε απότομη όξυνση της κρίσης. Η ανεργία θα αποτελέσει την πιο δραματική πτυχή της σημερινής κρίσης με όλες τις κοινωνικές επιπτώσεις που θα συνεπάγεται κι όλη την αρνητική ανατροφοδότηση των οικονομικών δυνατοτήτων. Αυτή την πραγματικότητα διατυπώνουν και τα οικονομικά επιτελεία όταν προβλέπουν ανάκαμψη χωρίς όμως αντιστροφή της αυξητικής τάσης της ανεργίας, που με κομπόζη επιπέδου ονομάζουν *“jobless recovery”* (ανάκαμψη με ανεργία). Η μεγάλη στρατιά των ανέργων, για την οποία μίλησε ο Μαρξ και η οποία είχε καθεί από την ανεπτυγμένη Δύση, κάνει την επανεμφάνιση της.

Πολιτείες από τσαντίρια ξεφυτρώνουν στη μητρόπολη του καπιταλισμού για να δεχτούν χιλιάδες άστεγους ανέργους, αναπαράγοντας έτσι εικόνες άλλων χωρών, συχνά θυμάτων του αμερικανικού ιμπεριαλισμού. Τα απεργιακά επιδόματα έχουν τον τελευταίο χρόνο επεκταθεί από 6 σε 18 μήνες για 24 πολιτείες των ΗΠΑ και μέχρι 72 εβδομάδες σε άλλες.

Η επίσημη ανεργία πλησιάζει το 10%, κάτι που μέχρι πολύ πρόσφατα δεν υπολογιζόταν να γίνει πριν το τέλος του χρόνου, ενώ η ανεπίσημη είναι πολύ μεγαλύτερη. Ο

Πωλ Κρεγκ Ρόμπερτς, πρώην υφυπουργός της κυβέρνησης Ρήγκαν, θα δηλώσει ότι αν μετριόταν σύμφωνα με την μεθοδολογία που χρησιμοποιείτο όταν ο ίδιος ήταν υφυπουργός, η ανεργία σήμερα θα ήταν 20%:

«Το ποσοστό ανεργίας όπως δηλώνεται σήμερα είναι φανταστικό...Η δηλωμένη ενεργεία του 10% υποτιμά τα πραγματικά ποσοστά κατά εκατομμύρια Αμερικανών που υποφέρουν από μακρόχρονη ανεργία και δεν υπολογίζονται πια σαν άνεργοι...»

Η ανθρωπότητα βρίσκεται μπροστά σε μιαν πολύ ταραγμένη περίοδο όπου η κατάρρευση του καπιταλισμού θα σημαίνει κρίση σε όλα τα επίπεδα, κατάρρευση κοινωνιών, αστυνομικά κράτη, πολέμους. Πάνω από όλα όμως θα σημαίνει βαθειά αμφισβήτηση του παγκόσμιου καπιταλισμού. Τα κινήματα του υποανάπτυκτου κόσμου που είτε με θρησκευτική είτε άλλη μορφή προσπαθούσαν να αντιδράσουν στα δεινά που επέφερε στους λαούς του κόσμου η καπιταλιστική δυναστεία, θα πλαισιωθούν τώρα από την κίνηση των μαζών στην ανεπτυγμένη Δύση. Μια κίνηση που θα αποφασίσει το μέλλον της ανθρωπότητας.

Σωτήρης Βλάχος
Οκτώβρης 2009